

Fig. 1. Avne. Perspekt af kirken, set fra nord.

Aa. RI. 1946

AVNEDE KIRKE

LAALANDS SØNDER HERRED

Kirken, der muligvis i katolsk tid var viet til S. Laurentius (sml. nedenfor), er fra ældre tid, bortset fra en kortere periode i 1500'erne, annekteret Halsted kirke¹. Kirken hørte tillige med hovedkirken under kronen, indtil de 1719 sammen overdroges baron Jens Juel Vind for at lægges under det for ham af Halsted kloster og gods oprettede baroni², under hvilket kirken endnu hører.

S. Laurids' kilde fandtes ved åbredden tæt ved kirkegården³.

Kirken er meget smukt beliggende på et næs, der vest for den lille by skyder ud i flade enge. Indtil Nakskov fjord blev inddæmmet i 1860'erne, nåede vandet op til og forbi kirken, og endnu skal engene ved vintertide kunne stå under vand.

Den gamle, snævre kirkegård er afrundet mod vest og indhegnet af et dige af svær, tildels kløvet kamp, der når mandshøjde, men kirkegårdens terræn ligger de fleste steder højere end digets overkant. I årene 1695—1702 blev der årligt arbejdet på at hegne kirkegården (rgsk.), og 1705—07 blev kirkegården, »som var meget bortskyllet af stranden, så at kirken stod i stor fare«, indhegnet med et bolværk af savskårne egestolper og planker (rgsk.), men allerede 1721 blev der forlangt udkast til et nyt bolværk, da kirken var i

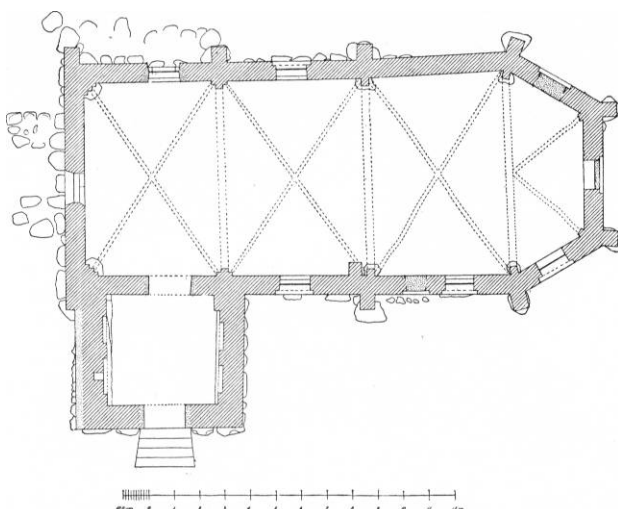

Fig. 2. Avnede. Plan. 1:300. Målt af Jens Sørensen 1942.

fare ved højvande⁴. Der er nu kun ca. 6 m fra kirkegården til diget. Den søndre del af kirkegårdens gamle østgrænse har et almindeligt kampestensdige med empireagtige kørelågepillere. Mod øst er kirkegården iøvrigt moderne udvidet og begrænses af en hæk.

Den lille kirke består af et gotisk langhus med tresidet østgavl og et gotisk tårn udfør syddøren. Inden tårnets opførelse har der muligvis stået en klokkestabel ved vestgavlen, hvor to blokke af kampesten markerer et fundament, hvis vestlige del måske er bortskyllet af fjorden (fig. 2). Langhuset og tårnet er bygget af røde munkesten i munkeforbandt på en svær kampestenssyld.

Langhuset har samtidige, tildels brynede støttepillere på stærkt fremspringende syld. Udfør norddøren ligger store kampesten nogenlunde på række i ca. to meters afstand fra kirkemuren. Det er måske en terrænforstærkning. Den tresidede, afvalmede østgavl har et falset, rundspidsbuet vindue i hvert fag; kun det søndre er endnu åbent. I sydsidens østligste fag sidder en lille, tilmuret, falset, fladbuet præstedør. Sydportalen i det vestligste fag er udvidet, men det øverste af spidsbuen er bevaret. Nordportalen lige overfor er tilmuret. Den har indvendig to konsolagtige vederlagssten bestående af to udkragninger, den øverste to skifter høj. Buen er ødelagt af et moderne vindue. Nordsidens midterste vindue er omdannet, så det står som en uformelig spidsbue i spidsbuet spejl. De ydre false af langsidernes øvrige vinduer er gamle, men en lysningsfals er vistnok borthugget ved indsætning af de moderne vinduer. Langhusets gamle gesims er bevaret i tårnet og består af et savskifte under to udkragninger. Den nye gesims af små sten har tandskifte under et antal udkragninger.

Fig. 3. Avnede. Ydre, set fra nordøst,

Aa. RI. 1943

Vestgavlens gavltop og kamtakker er nye. Indvendig ses en lille, fladbuet glug, som senere er udvidet og har fået vingetegl på sålbænken.

Det indre (fig. 4). Kirkerummet er dækket af tre fag samtidige krydshvælv og et tredelt østhvælv. De helstens gjordbuer er stærkt nedhængende, korgjordbuen har vederlag allerede 80 cm over de synlige syldsten. De tre krydshvælv har kvartstens ribber på de nederste stykker undtagen i østhvælvets østside. De to østre krydshvælv har topkvadrat, gavlfagene har overribber, på de andre hvælv er overribben vist fjernet med undtagelse af en klods forneden. Vestfagets vægpiller er falsede og har vederlagsbånd.

Tårnet er en tilbygning på sydsiden af langhuset og bygget af større munkesten end dette. I en af de kvaderagtige granitsten i tårnfodens østside er indhugget en kreds. Sydsiden har en dør med en hæsleg cementtrappe foran. Vestsiden er moderne skalmuret, gesimsen består af tre udkragninger under en skråtstillet sugfjæl. Tårnrummet, der tjener som våbenhus, har to fladbuede sparenicher i hver sidemur, i den sydvestre sidder en tilmuret glug med trappestik. Overstokværket har en spids, helstens aflastningsbue mod kirkemuren samt en fladbuet, tilmuret glug i øst og vest. To moderne trævinduer sidder tæt sammen i høje, fladbuede, døragtige åbninger. Klokke-

Fig. 4. Avnede. Indre, set mod øst,

Aa. RI. 1949

stokværket har i øst og syd fladbuede tvilling-glamhuller, der både ind- og udvendigt sidder i fladbuede spejl. De to andre sider har fladbuede, faldede glamhuller, hvoraf det vestre er tilmuret. På klokkestolen står indhugget: »Dette taarn er sat 1777«, hvilket må hentyde til det høje pyramidespir. 1719 forlangtes spiret repareret med egetømmer og munketeglsten, samtidig med at kirketaget skulle repareres⁵.

Tagværkerne over langhuset er af fyr med enkelte gamle stykker egetømmer i valmen. Tårnets spir er af eg med øksehuggede eller trekant-huggede numre.

Kirken står nu hvidkalket, undtagen på tårnets nordside, der tidligere også har været hvid, og hængt med vingetegl. Gulvene er lagt med gule lerfliser.

INVENTAR

Alterbordet er et moderne, glat fyrrepanel.

†*Alterklæder*. 1) Nævnt 1683, at lægge under alterdugen, af grønt klæde⁶.
2) Nævnt 1833 som nyt, med fru grevinde Friis's navnetræk⁷.

Altertavle fra 1749. Kun storstykket er bevaret, flankeret af store, joniske halvsøjler. Nyere, udsavede vinger og tvedelt topstykke kronet af kors. I storfeltet et maleri af Wegener: Kristus prædikende på bjerget, ifølge indskrift

på tavlens bagside indsat 10. aug. 1852. På storstykkets bagside frakturindskriften: »Anno 1749 er denne altertaule opset, da sognepræsten var h. Knud Müller, degnen Lauritz Frost, substitut Hans Christophersen, kirkeverger Rasmus Hansen og Jens Rasmussen. Hvem dette velmeente er icke til (gode), hand koste een bedre dog kircken til baade« samt malersignaturen »Pinsit I. E. Tvingel, pector«, sikkert ophavsmanden til det oprindelige maleri. I postament- og frisefelt nyere indskrifter, Matth. 6, 33 og 2. Kor. 13, 5 over spor af ældre og bag på den ene vinge: »Maler . . . Eckernførde 1855«.

†*Altertavle*, nævnt 1667. Ovenpå tavlen stod ligesom i en liste udhuggen igennem træet disse ord med gamle bogstaver på latin: »Se her, du som går forbi, fordi du er årsagen til min smerte, o menneske, se hvad [jeg må lide for dig]«, hvilket kunne tyde på, at tavlen har indeholdt en korsfæstelsesfremstilling⁸.

Altersølv. Kalk fra 1719, 19,5 cm høj. Profileret fodplade og fod med krans af tætsiddende, smalle vulster og lille bladkrave foroven. Indknebne skaftled med midtvulst og tvedelt knop med vulster som fodens. Muligvis nyere bæger med tunger forneden og forstærket rand. Københavns bystempel 1719 og mestermærke for Christen Jensen (Bøje 264). Samtidig *disk* med cirkelkors på randen og mestermærke som kalken og sammen med denne omgjort af *†kalk* og *disk* fra 1686 (rgsk.).

†*Kalk* og *disk*. 1) Nævnt 1683, af tin⁶. 2) 1686, af forgyldt sølv, vægtig 27 lod minus et kvint. På foden indskriften: »Haf Dorothea, tack, haf tack for gafve stor, Gud var din rige løn i himmel engle chor. 1686«, og på disken: »Deo et ecclesie Aunede donavit Dorothea Engelberti filia 1686« (»skænket af D. E. 1686 til Gud og Aunede kirke«). Arbejdet udførtes af guldsmed Peter von Brockhusen, Nakskov (Bøje s. 298). Kirken havde da i lang tid ikke haft anden kalk og disk end af »bar oc brystfeldig« tin⁹.

Oblatæske fra 1778, se Halsted (Laalands nr. hrd.). Oval, med glatte sider og på låget graverede initialer og alliancevåben for Baron Frederik Krag Juel Vind og hustru Frederikke Juliane Vind samt kirkens navn. I bunden

G. K. K. 1946

Fig. 5. Avnede. Alterstage (s. 446).

Fig. 6. Avnede. Prædikestol (s. 447). O.N.1946

Københavns bymærke [17]78 og mestermærke for Jens Sveistrup (Bøje s. 95). †*Oblatæske* af træ, nævnt 1683⁶.

Vinkande, sort, af Kbh. porcelæn fra o. 1850. †*Vinflaske*, nævnt 1683 og omstøbt 1709 (rgsk.).

Alterstager (fig. 5), senmiddelalderlige, 27 cm høje, på tre ben. Ganske mage til Græshave alterstager (s. 369), men med to ekstra lysepiber til små lys foruden den store lysetorn.

**Røgelsekar*, indleveret til Nationalmuseet 1809.

†*Fyrfad* af kobber, nævnt 1683⁶.

†*Messehagel*. Af rødt fløj, nævnt 1683⁶.

Døbefont, af støbejern, fra sidste halvdel af 1800'rne.

Dåbsfade. 1) Fra o. 1575, af sydtysk arbejde. Tvm. 62,5 cm. I bunden ses Maria med barnet i solgisel på månesegl i drevet arbejde, indrammet af dobbelt minuskelbort. På randen hjort-og-hund-frise og graverede versaler: »Til Guds naufns ære och daabens beprydelse haffver Holger Wulf och hans hustru Dorethea Jochums dater Brun foræret Avfnede kirche dete fad anno 1687«.

2) Fra o. 1650, tv. 42 cm, med ciseleret bladranke på randen. Dyb, konkav bund.

Krucifiks fra slutningen af 1400'rne. Figuren, der er 57 cm høj, hænger i skråt strakte arme. Tovsnoet tornekroner, lille lændeklæde med midtsnip, krydslagte fødder. Korstræ med sengotiske profiler. Ny staffering. På korets nordvæg.

Prædikestol (fig. 6) i ung-renaissance. Et meget primitivt arbejde fra o. 1580. Fem fag med to rækker fyldinger over hinanden i brede profilrammer, på hjørnerne står kannelerede balustersøjler med korinthiserende kapitæl og bladskede for neden. Mellem, over og under søjlerne profilerede, forkrøbbede lister. Nyere postament, kronliste og bærestolpe; †bogstol fra 1692 (rgsk.) og ny opgang. Syvkantet himmel, rimeligvis samtidig med stolen, men omdannet. Topspirene og de mellemfaldende rosetter er barokke og hængestykkerne endnu yngre.

Stol, opgang og himmel er egetræsmaledede med nyere gyldne versalindskrifter i felterne. Herunder konstateredes ved en undersøgelse 1948 oprindelige malerier af dyderne og samtidig olivengrøn staffering af rammeværket.

Stolestaderne er nyere.

†*Præstestol* krævedes 1854 borttaget (syn).

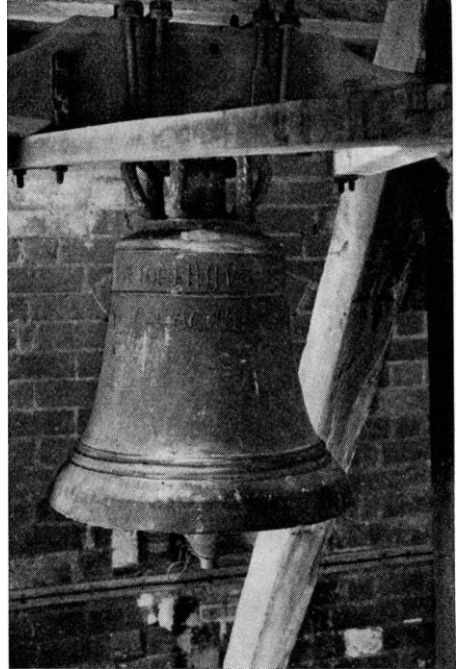
†*Pulpitur*. 1692 får snedker Jens Rasmussen resten af sin arbejdsløn for pulpituret (rgsk.). 1854 kræves lægteret anbragt noget højere eller fjernet (syn).

†*Klingpunge*. 1690 nævnes to pungtavler¹⁰.

Mindetavle fra krigen 1864, på sydvæggen.

Klokker. 1) (Fig. 7) ungotisk, fra 1324 med toliniet meget spinkel majuskelskrift om halsen: »Prior Kanutus fecit me fundi cuius anima requiescat in pace amen. Anno D(om)i(n)o MCCCXXIII« (»Prior Knud lod mig støbe, hans sjæl hvile i fred, amen. I herrens år 1324«). Den øverste linie står mellem to spinkle tovstave, og en lignende findes på hankene. Tvm. 50 cm (Uldall s. 30 f.). Klokken hang oprindeligt i Halsted kirke (Laalands nørre herred)¹¹.

2) Fra 1596. Toliniet versalindskrift om halsen og en enkelt om slagringen: »Her Christoffer Jurnsen som (!)her til Halstet oc Anvede, och Morten Son faget och sonne men all«. På den stærkt slidte slagring: »[Wol Gott] fortruvet der hat wol g[ebuvet: dass Gott mit uns] wol kan wede uns 15[96]« (»den der

E. M. 1949

Fig. 7. Avnede. Klokke fra 1324 (s. 447).

stoler på Gud, har bygget godt. Når Gud er med os, hvem kan da være mod os«) skrevet med renaissanceversaler og spejlvendt N¹². Øverst på halsen rosetfrise og tovtave på hankene. Tvm. 76 cm.

3) Støbt i Bochum 1878, af støbejern. Stemplet med initialerne B V G. Ligger i et hjørne af klokkestokværket.

†Klokke, på eet skippund, atten lispund (304 kg), afleveret ved klokkeskatten 1528.

GRAVMINDER

Gravsten fra o. 1669. Peder Rasmusøn Holm i Ulesløf, død 8. nov. 1669, 66 år gammel. Grå kalksten, 48 x 48 cm. Indskrift med fordybede versaler, som dækker hele stenen. I gulvet foran prædikestolsopgangen.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1688—1718; 1720 (kirkeinspektionsarkivet, LA); 1694—1720 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Synsprotokoller 1849—61 (provstearkivet, LA). — Dokumenter og Breve for Herrederne 1464—1762 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Jordebøger, Herredsboøger m. m. 1568—1717 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1877, O. Norn og Gertrud Købke Knudsen 1946, Peter Kr. Andersen 1948 (prøveafdækning af prædikestol), Aa. Roussell 1949.

J. Th. Bircherods antikviteter (Ny kgl. Sml., fol. 409, Kgl. Bibl.).

¹ Dronning Sophies Kopibøger 1588—1617. S. 141. ² Kronens Skøder III, 821 ff.
³ AarbLollFalst. 1924. S. 49. ⁴ Dokumenter og Breve for hele Stiftet, 1721. ⁵ Smst. 1719. ⁶ Jordebøger m. m. 1683. ⁷ Larsen: Laaland Falster, s. 118. ⁸ J. Th. Bircherods antikviteter. ⁹ Dokumenter og Breve for Herrederne 1686. ¹⁰ Jordebøger m. m. 1690. ¹¹ Haugner: Sønder Herred, s. 100. ¹² Indskriften kompletteret efter Bircherod.

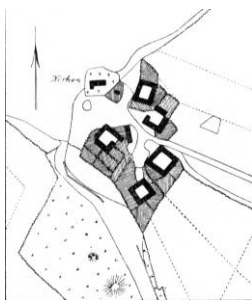

Fig. 8. Avnede 1803.